

"יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ללילה". (א י"ד)

צום ערב ראש חודש חשוון בעיר מגנצא

מעשה שהיה בקהילת מגנצא. ביום "הושענא רבא" השכימו כל הציבור ובראשם רבינו המהרי"ל לתפילה. היו סבורים כולם שעמוד השחר עלה, ושגגו, כי היה זה אור הלבנה שזרח באור גדול... והתעטפו בטלית ותפילין, וסיימו פסוקי דזמרה.

כשהגיעו ל"ישתבח" הבחינו המתפללים שהיו בחצר בית הכנסת ששקע אור הלבנה והחשיך העולם והאולם... המתינו כמעט שעה עד שעלה עמוד השחר, ורק אז ירד שליח הציבור - המהרי"ל להתפלל שחרית.

כשהגיע ערב ר"ח חשוון, ציוה המהרי"ל לכל הקהל שיתענו, על שאמרו פסוקי דזמרה והניחו טלית ותפילין בלילה, או על שברכו ברכות לבטלה. (מהרי"ל מנהגים, מקו"ח, שע"ת תרס"ד, "דבר יום ביומו")

ולמעשה לא טוב ללמד תינוקות איך לצייר שמש וירח, כי הרי זה הדבר אסור, ולמה לנו ללמדם, הרי כשיוכלו לצייר היטב נאסור עליהם.

(שו"ת "אגרות משה" או"ח ה')

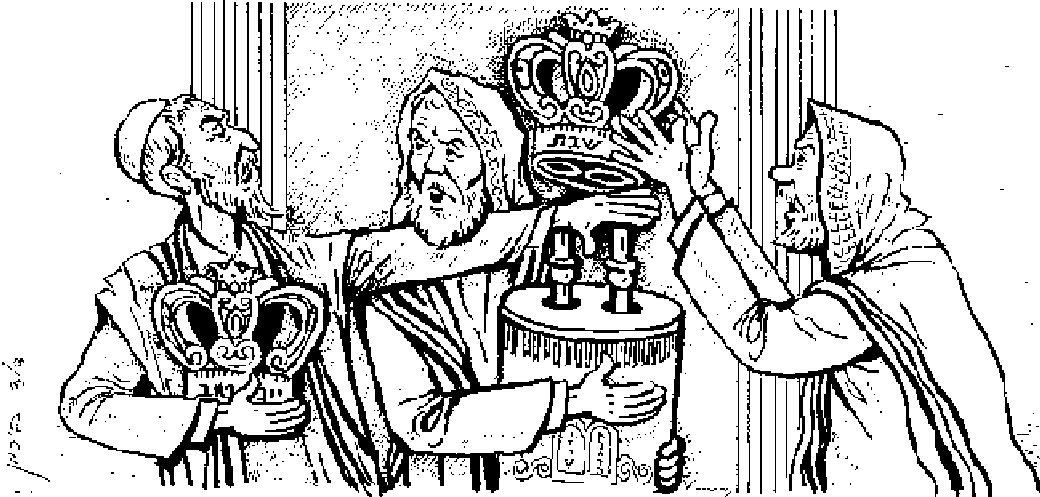

"המאורות הגדולים - שווים נבראו, ונתמעטה הלבנה על שקיטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד!" (חולין ס')

מחלוקת הכתרים בקהילת "אחדות ישראל"...

מעשה שהיה בקהילת "אחדות ישראל" בעיר בואנוס איירס שבארגנטינה. ראובן תרם לבית הכנסת כתר תורה מפואר ומיוחד, והתנה שישתמשו בכתר אך ורק בחגים.

במשך שנים גבאי בית הכנסת שמרו על התנאי, ורק בחגים היו מוציאים את הכתר מהארגז, ומעטרים בו את ספר התורה שקראו בו. כך הכל התנהל בנחת, בשלווה ובאחדות, עד ש-

אחד מבני הקהילה שאמו נפטרה, כדי להנציח את זכרה נדב כתר תורה, בדמותו ובצלמו ממש של הכתר ראשון, אי אפשר היה להבדיל בין שני הכתרים, אלא רק מקרוב ממש, כשרואים את השמות השונים החרותים על הכתר, ונתנו לבית הכנסת על תנאי שישתמשו בו בשבתות השנה.

כעת דורש התורם הראשון, שלא להשתמש בכתר החדש, וטוען כי בזה יורדת חשיבותו של כתרו, כי כוונתו היתה שמועדי ה' יכובדו בכתר יפה ומרשים, ומעתה לא יהיה הבדל בין שבת לחג... ומאחר שהגבאים לא מקיימים את התנאי, תבע שיחזירו לו את כתרו. כך פרצה מחלוקת בין המתפללים עם מי הצדק.

א. האם יש ממש בטענת התורם הראשון? ב. האם מותר להחזיר לו את הכתר בו השתמשו שנים רבות? ג. האם מותר להחזיר לתורם השני את הכתר אם לא יקיימו את תנאו?

הגאון רבי יעקב ברייש, רבה של ציריך השיב: אמנם נחלקו הפוסקים מה דינם של כלי כסף שאדם תרם, והניחם בבית הכנסת. דעת הש"ך שהם שייכים לקהילה. ואילו המג"א והרמ"א פסקו שהם נשארים ברשות בעליהם. אך היום שסדרי החיים נשתנו המנהג שונה, ומסתבר שהתורם כלי קודש כוונתו לתיתם לחלוטין לרשות בית הכנסת, וכן פסק "ערוך השולחן".

על כן כיון שאת התנאי שישתמשו בכתרו רק בחגים, קיימו הגבאים במשך שנים. אם כך הכתר שייך לבית הכנסת.

והדעת נותנת שאין בכלל תנאו זה, שאינם רשאים לקבל מתנות נוספות מאחרים, וכי הנודר הראשון סגר את הדלת בפני העולם, שלא יוכלו לנדוב מכאן ואילך כיוצא בזה!?

הלא יש לו ללמוד מהנשיאים, שהקריבו כל אחד במשקלו ובסכומו של השני, ולא עלה על דעתם שבזה ירדה חשיבות תרומתם, אדרבה, הלוואי שיתלהבו עוד אחרים לנדוב ולרומם את בית ה'.

בראש יהדות תימן עמדו שני מנהיגים: חכמי התורה ונגידים - נשיאים

כתב רבי זכריה הרופא: נאמר "ויעש ה' את שני המאורות הגדולים, את המאור הגדול לממשלת היום, ואת המאור הקטן לממשלת הלילה" (א י"ד).

ללמד שכל קהל מישראל צריך שני מנהיגים. אחד, ללמד להם ולבניהם אורחות חיים, הלכות ותורה, וזה 'המאור הגדול'. והשני, לרעות אותם בחכמתו ועצתו, ויהיה להם לפה לפני המלכים, והוא 'המאור הקטן', וזה מוכרח לכל ישראל. ("צידה לדרך") נב. משרת הנגיד היתה עתיקת יומין. אמנם, להבדיל מחכמי התורה משרה זו היתה תלויה בעיקר בחוזקו של השלטון המרכזי. (ס"ה)

"והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים". (א י"ד)

לצייר שמש וירח

מותר לצייר לילדים שמש וירח בפרשת בראשית או וישב. אע"פ שהילדים יודעים מהם שמש וירח, באים לומר בזה שהשמש והירח שהם מכירים זו הבריאה, שהדברים מועילים להמחיש להם להבין.

נשאל הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר אם מותר לצייר שמש, ירח וכוכבים בפרשת בראשית כשלומדים עניני בריאת העולם. וכן כשמציירים את חלום יוסף בפרשת וישב, האם זה נחשב "להתלמד" שמבואר בשו"ע שמותר או לא?

השיב: הרי הש"ך התיר אפילו ציורים של י"ב מזלות כדי להבין ולהורות, ובוודאי להתלמד כעניינינו.

בדבר ילדים שמציירים צורת ירח ושמש. אם יש דמיון בציור, שאנשים גדולים יאמרו שהוא צורת שמש וירח, יש לאוסרם לאלו שהגיעו לחינוך, אבל ודאי רק אם יש דמיון ממש, שרוב תינוקות לא יעשו כך, ואם לא דומה אינו כלום.

ואין בטענתו ממש, ואדרבה במה שטוען שלא קיימו תנאו, בזה גילה דעתו שהוא הוציא את הכתר מרשותו, ונתנו לבית הכנסת רק שסובר שלא מקיימים את תנאו.

למעשה מותר להחזיר את הכתרים לראובן או לשמעון, כיון שזה ברור לנו שהם לא יוציאו לחולין, אלא יתנום לבית כנסת אחר, על כן יעשו הגבאים כטוב בעיניהם, ואם הם רואים שלמען השלום צריכים להחזיר לאחד את כתרו, הרשות בידם.

(שו"ת "חלקת יעקב" או"ח מ"ג וקצרו מאד)

מנהגי "שבת בראשית"

"חדשים מקרוב באו, שיש בתי כנסת שאינם עושים הקפות עם ספר תורה בליל שמחת תורה, משום שבאים להתקוטט על הספר, ולכן עושים את ההקפות ב"שבת בראשית"...

ואין דעתי נוחה מזה, שכבר כתב בספר "נגיד ומצוה" דעיקר ההקפות הן בלילה ולא ביום".

(מועד לכל חי" כ"ה ל"ז)

באימיר, בקהילת יוצאי פורטוגל, היו עושים ב"שבת בראשית" שבע הקפות שלימות (שו"ת "לב חיים" קכ"ד - רבם היה הגאון רבי חיים בנבנישתי)

ב"שבת בראשית" לאחר תפילת מוסף, היה נוהג ה"סבא קדישא" הגאון הרב אלפנדר, לעשות הקפות, כשהוא מחזיק בידו ספר תורה קטן, שנכתב על גבי עור של צבי, והיה יוצא במחול סביב הבימה. והיה אומר שזהו מנהג ישן מחכמי וגאוני קושטא לעשות הקפות בשבת בראשית.

(מסעות ירושלים)

בשבת בראשית נהגו להעלות לתורה את חתני שמחת תורה. הביא הגאון רבי יהודה עייאש כי חלק מבתי הכנסת שבאלג'יר, נהגו להעלות לתורה קודם את "חתני התורה" ורק אחר כך העלו את הכהן והלוי... ולכאורה אין זה מנהג טוב וטעות בידם.

(שו"ת "בית יהודה" מנהגי ארגיל ב', ועיין שו"ת מהרי"ק ט')

בשו"ת "בנימין זאב" הגן על מנהג זה, וכתב: כיון שהוא לכבוד התורה, אין בו ביטול מצוות עשה של "וקדשתו".

(קצ"ט)

ואילו ה"חות יאיר" כתב: יש להדר להתחיל את התורה בכהן חשוב ותלמיד חכם.

(מקור חיים)

מנהג ישראל להעלות לתורה את חתני שמחת תורה ב"שבת בראשית" כמו חתן היוצא מחופתו! ובשל כך לפעמים צריכים להוסיף על העולים, לכן יודיעו חתני התורה לגבאי, שהם מתפללים בבית הכנסת, כדי שידע הגבאי מקודם, ויסדר את ההפסקות לעליות כהוגן...

"שבת בראשית לא טוב שעושים הפסקות של עולים מקרא מועט - **בית איש יומו!**"

(שם)

סיפר הגאון רבי ישראל וולף: "בהיותי ב"שבת בראשית", שנת תרע"ט, אצל האדמו"ר מבעלז. השבת היתה ערב ראש חודש חשוון, ובעל המפטיר שהיה הדיין מבעלז טעה וקרא את הפטרת השבוע, ולא את הפטרת "מחר חודש"...

ציוה האדמו"ר שאחר התפילה, ילכו לבית הכנסת, ויקראו בתורה "סדר בראשית", ויפטירו את הפטרה של מחר חודש...

את פשרה של הוראה זו ניסה להסביר רב העיר, הגאון רבי שמואל רוזנברג, שאמר כי כנראה האדמו"ר סמך על זה שיש שנוהגים לקרות את פרשת בראשית כמו בפרשת וזאת הברכה, ומעלים את כל המתפללים וכופלים ומשלשים את הפרשה.

וכפי שכתב בספר "שולחן הקריאה" שיש מקומות שנוהגים לקרות בשבת בראשית הרבה עולים, ונודבים כמו בשמחת תורה, לחבב את התחלת התורה".

(שו"ת "דברי ישראל", הגהות או"ח תרפ"ה באריכות, שו"ת "צור יעקב", שוה"ק כ"א)

ששת העולים הראשונים קוראים להם ב'מעשה בראשית' עד 'אלה תולדות השמים והארץ'. כל אחד מעשה יום אחד, מטעם שההפסקות אשר משם והלאה אין סיומן בדבר טוב לכל, ומשם משלים שביעי.

(ויקרא אברהם" מהרב הישומר אמת)

שישי עולה בפרק ד' כ"ג, ולא כק"ק בפסוק 'זה ספר תולדות אדם', כדי שלא לסיים בדבר רע. באשכנז סדר העליות שונה לגמרי, שישי עולה בפרק ג' כ"ט.

בתימן נהגו למכור את עליית שישי המתחילה בפסוק "והאדם ידע" (ד' א'), תמורת נתינת שמן למאור לבית הכנסת. וכתב המהרי"ץ טעם בדבר, כי השמן הנוצר עבור תרומת שמן זה מתקן עוון פגם היסוד. (תכלאל ח"א קל"ח א')

אין אומרים תחנון עד חשון. (מג"א ועוד או"ח תרס"ט) ויש שאומרים. (מקור א"א)

כנה"ג כתב: אין אומרים תחנון, הואיל ורובו של תשרי הוא בקדושה, כחודש ניסן. וכה"ח סבר שהסיבה שאין אומרים היא כי תשרי משופע במצוות. וב"סדר היום" כתב: מפני שהחודש נכנס בעיניו, ראוי שיצא בשמחה - כשם שצדיקים תחילתם יסורים וסופם שלווה, כך גם חודש זה סופו שלווה! (ויש עוד טעמים).

אצל מרן החזו"א אמרו תחנון אחרי אסרו חג סוכות. (דינים ותנהגות ד')

בירושלים אין אומרים תחנון. כשהאדר"ת הגיע לירושלים חיפש ולא מצא מקור המנהג בהלכה, רצה איפוא לתקן לומר. שלח לו רבי שמואל סלנט: "חלילה מלשנות המנהג, כי פה כבר נתפשט המנהג שלא לומר תחנון".

(תורת רבינו שמואל סלנט" ח"א ק"ב)

אמר הגאון רבי איסר זלמן מלצר כי המנהג שלא לומר תחנון בימים אלו, נובע מכך שסיימנו את התורה בשמחת תורה. וידוע שבעיירות ליטא בעת שסיימו את הש"ס היו עושים שבעה ימי חג, לובשים בגדי יום טוב, עושים משתה וסעודה בכל יום ואין אומרים תחנון, כמו כן בזה.

(דברי ישעיהו" מהג"ר רבי ישעיהו חשין)

ב"ה עברנו את הימים הנוראים, אך לא נפרדנו עדיין מימי הדין... **כתב החת"ס:** 'אנו נוהגים שלא ליתן חרם ושבועה כל תשרי. ובאשכנז לא היו אומרים תחנון מיום כיפור עד סוף החודש'.

בתחילה נטה החת"ס לומר שהסיבה לכך היא שחודש תשרי נחשב כיום טוב... אך לבסוף כתב שהסיבה היא כיון שכל חודש תשרי תלויים עדיין בדין.

(שו"ת חת"ס חו"מ ע"ז)

השבוע חל יום הזכרון לאביר הרועים, רשכבה"ג הגאון רבי משה סופר, החת"ס, כ"ה תשרי ת"ר

"וילבשם" דרש רב שמלאי: גדולה גמילות חסדים, שהתורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, שנאמר "וילבשם..." (סוטה יד.)

פעם העלילו על יהודים בעיר אחת. הלכו כמה מנכבדי פרשבורג והחת"ס בראשם אל הרשות להשתדל בעדם, אך לא מצאו את הפקיד שביקשו. היתה זו שעת צהריים ואותו פקיד הלך לסעוד. רצו הנכבדים לשוב על עקבותם ולבוא בפעם אחרת.

החת"ס סירב להצטרף אליהם, והסביר: "אין אנו רשאים לחזור כלעומת שבאנו ולאכול סעודת צהריים כשלא עשינו עדיין כלום להקל על מצוקתם של אחינו הסובלים".

העיר אחד מהחבורה: "רבינו, כלום מביאים אנו תועלת לענין אם נעמוד במסדרון, ונחכה לבוא הפקיד. האם לא יותר הגיוני ללכת הביתה לסעוד, ואחרי כן לחזור למלא את משימתנו?"

אמר החת"ס: "שתדלן ההולך להשתדל בעד יהודי ורוצה להצלית, חייב להרגיש כי לא בחברו הדבר אמור, אלא בו עצמו. הוא חייב להרגיש את יסורו וכאבו של חברו באופן מוחשי. כשהוא מבקש בעד מישהו, הוא חייב לחוש כאילו הוא נמצא במצבו של חברו, ומבקש ומתחנן בעד נפשו שלו. כלום, בסעודת צהריים דשנה בחדר מוסק, תרגישו את צערם של הסובלים!?" נשתתקו המלווים, ולא אמרו יותר דבר... (רבינו החת"ס)

ונסיים בענין שהתחלנו בו...

פעם הגאון רבי בונם אייגר בא לראות את פני החת"ס. כיבדו החת"ס שיידרוש. בתוך דבריו חידש רבי בונם, שמי שאחז את הארבע מינים בלילה, והיו בידו כשהאיר היום, יצא ידי חובתו.

הפסיקו החת"ס, וקרא בקול גדול: "אם להרחיב גבולי תורה בא מחותני, הרי דבריו נאים ויפים, אבל לדינא אני חולק!"

השיב רבי בונם אייגר: "אני סובר כן לדינא!" והחלו במלחמתה של תורה, ולא השתוו...

(שו"ת "מחנה חיים" ח"ג, "בנין שלמה" מהגר"ס, שו"ת "משיב דבר", חזו"א קמ"ט "ארבעת המינים")